

Av folket för folket?

Nämndemän som representanter 1832–2013

Viggo Johnsson

Stort tack till Daniel Gustafsson
för insiktsfulla kommentarer
och engagerat stöd

Abstract

Lay judges within court systems are often proclaimed to be ‘representatives of the people’. Using Hanna Pitkins theoretical discussion of the concept of representation the present thesis examines what is and was meant by this proclamation in the case of Swedish lay judges (nämndemän). For this purpose, the thesis analyses the representative functions of lay judges as they are presented in governmental committee reports (Statens offentliga utredningar) and government propositions between the years 1832-2013. The thesis finds that the representative function of the lay judges was primarily symbolic during the period 1832-1948. The lay judges were supposed to be selected amongst the most competent and trustworthy men and were to instill trust for the legal system in the people. The lay judges were also expected to act in defence of the popular view of justice. They were however not expected to be influenced by public opinion or adapt to the people’s wishes. Starting in the 1970-s and 1980-s the main problem with the Swedish judges has however instead come to be perceived as the lay judges being too un-representative (as in dissimilar) of the Swedish population at large. This signifies a shift towards an ideal in accord with descriptive representation.

Nyckelord: Representation, nämndemän, jury, Hanna Pitkin, Lagberedningen, Lagkommittén, Processkommissionen, lekmän, domare.

Antal ord: 9999

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Frågeställningar.....	2
1.2	Tidigare forskning.....	2
2	Teori	5
2.1	The Concept of Representation.....	5
2.2	Sex synsätt på representation.....	6
2.3	Representation och demokrati.....	8
3	Metod	9
3.1	Material och avgränsningar.....	9
3.2	Tillvägagångssätt.....	10
3.2.1	Analyschema.....	11
4	Analys	13
4.1	Utgångspunkt 1884.....	13
4.2	Nämnden vs Juryn – ju mer saker förändras ju mer är de som förut.....	16
4.3	Nytt sekel, nämnden består.....	18
4.4	Det stora språnget – nämndemännen från 1970-talet och framåt.....	20
5	Avslutande diskussion	23
6	Referenser	25
6.1	Källmaterial.....	25
6.2	Litteratur.....	25
6.3	Förkortningar.....	27

1 Inledning

Är de svenska nämndemännen representanter? Det påstods att de var det redan under 1800-talet och det påstås att de är det även idag (se t.ex. Lagberedningen 1844:66; SOU 2013:49:98). Men vad i det nämndemännen är och gör motiverar egentligen att de betraktas som representanter? Den klassiska representationsteoretikern Hanna Pitkin menar att representation i grunden innebär att en representant gör något från den representerade närvarande – ett band existerar alltid mellan representanten och den representerade (Pitkin 1967:8). Finns det ett sådant band mellan folket och nämndemännen – och vad från folket är det egentligen nämndemännen skulle kunna föra in i rättssalen om ett sådant band existerade? Som bekant är nämndemännen inte direktvalda och utredning efter utredning konstaterar att nämndemännen inte är speciellt lika det folk de är representanter för (se t.ex. SOU 2013:49:232f). Till skillnad från våra politiker som får stifta regler och lagar och fördela offentliga resurser har nämndemännen dessutom ett mycket smalt handlingsutrymme. De måste fatta beslut i enlighet med lagar och juridisk praxis (vilket föredras för dem av rättsfallets domare) och får inte låta deras politiska åsikter påverka deras beslutsfattande (SOU 2013:49:232f). Följer nämndemännen sina förhållningsregler tycks domstolens utfall därför bli likadant som om nämndemännen inte skulle varit där från första början.

Fler än jag tycks ha haft svårt att förstå hur det kommer sig att nämndemännen anses vara folkets representanter. Redan kring sekelskiftet 1900 dundrade juristen Gustaf Edvard Fahlcrantz mot systemet som han menade enbart gav ett ”sken af folklighet” och vars betydelse han menade var ”illusorisk” (1885:428f; se även Fahlcrantz 1903:930f). Även i samtiden presenteras kritik av nämndemännens representation. När skälen för det nuvarande nämndemannasystemet utvärderas av juridikprofessorn Christian Diesen menar han att inget av dem är hållbara (med undantag för att nämndemän är billigare än domare). Till exempel menar han att nämndemännen inte kan representera det så kallade allmänna rättsmedvetandet då nämndemännen inte är representativa för befolkningen i stort och är för få i varje enskilt rättsfall (Diesen 1996:241–255).

Har då otaliga offentliga motiveringar av nämndemannasystemet, återfunna i t.ex. utredningar och propositioner, alltså ljugit för oss när de framhållit nämndemän som representanter? Eller kan det vara så att de olika åsikterna om nämndemännens status i själva verket beror på olika uppfattningar om vad representation är? Såsom framhålls bland annat av Hanna Pitkin så är representation ett mycket mångtydigt begrepp (1967:4). Om jag säger att jag inte känner mig representerad – menar jag då att jag inte satt mitt godkännande på min representant, såsom när jag ger någon annan en fullmakt att agera i mitt namn? Är det på grund av att jag inte har någon som tar vara på mina intressen såsom när en advokat representerar mig i en domstol? Eller är det för att det i inflytelserika grupperingar

inte finns någon som delar mina identitetsmarkörer såsom när (USA:s blivande vicepresident) Kamala Harris sägs representera svarta kvinnor (se t.ex. Gelin 2020)? Även frågan om någon är en representant är beroende av vad frågeställaren menar att representation *är*.

Syftet med denna uppsats är därmed att undersöka vad som menas när utredningar och propositioner säger att nämndemän är representanter. Vilken typ av representation är det man menar att nämndemännen utför? Då rättspolitikerna var och är ett område som reformeras långsamt och gradvis har jag här sett en funktion i att undersöka synen på nämndemännens representation under en relativt lång tidsperiod – från 1830-tal fram till idag. Stora delar av nämndemännens organisation och legitimeringsgrund har mycket gamla rötter. Genom att studera institutionens historia menar jag därför att vi får en bättre förståelse för begrepp och idéer som lever kvar i diskussionen om nämndemän även idag. En belysning av nämndemännens historia är också relevant för den debatt som förs kring nämndemännen i samtiden. Det är idag vanligt både att enskilda nämndemän och systemet som sådant kritiserar i media för att undergräva förtroendet för domstolarna och för att sätta rättssäkerheten i fara. Nämndemannasystemets kritiker har här för vana att presentera nämndemannasystemet som en arkaisk rest från medeltiden, malplacerad i en modern rättsstat (se t.ex. Teodorescu Måwe 2019; Lundbäck 2018; Schultz 2015). Hos andra kan man dock ana en viss nostalgi och saknad för nämndemannasystemet såsom de föreställde sig att det fungerade förut (se t.ex. Dagens Nyheter 2009).

Genom att undersöka historien kan vi se hur de ideal som präglar nämndemännen har förändrats varvid vi är i en bättre position att ta ställning till huruvida vi har skäl att känna nostalgi för det som var eller om institutionens ideal verkligen hör hemma i en historisk tid vi bör förpassa den till.

1.1 Frågeställningar

Mot bakgrund av ovanstående introduktion har uppsatsen arbetat med följande frågeställningar:

- Vilka representativa funktioner beskrivs svenska lekmannadomare utföra 1832–2013?
- Hur har beskrivningarna av svenska lekmannadomares representativa funktioner förändrats mellan 1832–2013?

1.2 Tidigare forskning

Det finns mycket tidigare forskning som på något sätt undersöker representation i förhållande till rättsväsende och lekmannadomare. Det är dock ovanligt att denna forskning frågar sig hur de representativa idealen inom ett rättsväsende i praktiken ser ut. Marijke Malsch som skrivit en översikt om lekmannadomare i europeiska rättssystem lyfter till exempel när hon diskuterar lekmannadomare som uttryck för representativ demokrati, endast aspekten om lekmannadomarnas representativitet gentemot befolkningen i stort (2009:21ff). Denna förväntan på att lekmannadomare representerar folket i den mån de utgör ett representativt utsnitt av befolkningen är en populär utgångspunkt för både att undersöka, värdera och konstruera system för lekmannadomare (se t.ex. Cascino 2018; Anwar; Bayer & Hjalmarsson 2019; Goldbach & Hans 2014; Elster 2013:105). Utan att kritisera representativitet som ideal och verktyg menar jag att det i diskussionen om lekmannadomares representation finns ett behov av att ibland höja blicken och undersöka logiken bakom hur de nuvarande rättsväsendena är utformade. Jag menar att de flesta rättssystem präglas av ett stort antal ideal och logiker, inklusive för representation, vilka framstår som komplicerade och ibland motsägelsefulla när man skrapar under ytan. Man kan därför till exempel inte förutsätta att lekmannadomare är menade att vara representativa gentemot befolkningen utan att ha undersökt vilka motiv som lett fram till utformningen av olika lekmannadomarsystems organisation.

En studie som efterlever ovanstående ambition är Jeffrey Abramsons behandling av det amerikanska jurysystemet i artikeln ”Four models of Jury Democracy”. Abramson försöker där presentera en juryns demokratiteori utifrån hur jurysystemet i praktiken fungerar (2015: 879–883). Hans slutsats är att juryn strävar efter att parallellt leva upp både till ideal om representativitet och deliberation. Att juryn ska spegla befolkningen handlar enligt Abramson inte om att man förväntar sig att enskilda jurymedlemmar ska representera åsikter och attityder från de grupper de är lika utan istället att mångfald skapar bättre grund för deliberation (Abramson 2015:883, 897f).

Abramsons behandling den amerikanska juryn har inte bara inspirerat mig i dess arbetssätt och ambition. Mot bakgrund av att svenska offentliga utredningar föreslog ett jurysystem för Sverige både 1832¹ och 1849 har jag varit intresserad av hur representation betraktas inom det anglo-amerikanska jurysystemet.

Förutom Abramson finns här teorier presenterade av t.ex. John Harrison som menar att man bör uppfatta jurysystemets logik såsom att det i genomsnitt ska producera utslag som motsvarar befolkningens åsikter (Note 1980) och Vikram Amar som menar att jurytjänstgöring ska betraktas som en politisk rättighet likt rösträtt; något som legitimerar försök att få större delar av befolkningen att delta (1995). För den intresserad av representation inom juryn finns även argumenterande böcker som syftar till att motivera juryns existens. Exempel på sådan litteratur är Patrick Devlins *Trial by Jury* där juryn t.ex. både beskrivs som ett litet parlament samtidigt som den dåtida juryns dominans av män från medelklassen försvaras (1956:22f,164). Ett annat exempel är James Goberts *Justice, Democracy and the*

¹ Utredningen föreslog 1832 inte att Sverige då med en gång skulle införa ett jurysystem men menade att detta skulle komma att ske i framtiden och var eftersträvansvärt (Lagkommittén 1832:Motiver,137f).

Jury där författaren argumenterar för att juryn representerar både allmänhetens rättskänsla och konceptet rättvisa (i kontrast till domaren som representerar lagen) (1997:15f).

Hur har då tidigare forskning behandlat de svenska nämndemännen? Läser man ett översiktsverk över svensk rättshistoria får man lätt bilden av den svenska hanteringen av lekmannadomarna har varit en demokratisk framgångssaga. Reformerna under 1800-talet beskrivs vara färgade av upplysningsidéer om allas likhet inför lagen och var ett tecken på att Sverige blev ett mer pluralistiskt samhälle. Stora reformer på 1900-talet såsom nämndemannareformen 1983 beskrivs vara motiverade av att tidigare ordning inte ansågs ”tidsenliga” (se t.ex. Inger 2011:282ff,364; Modéer 2010:145).

En annan historieskrivning presenteras dock av de som specialiserat sig på att undersöka nämndemännens ställning i rätten de senaste 200 åren. Christian Diesens bok *Lekmän som domare* är här den utförligaste moderna behandlingen som finns att tillgå. Boken syftar egentligen främst till att utvärdera argument för och emot lekmannadomare i samtiden, där som vi såg i inledningen, Diesen riktar kritik mot hållbarheten hos de skäl som anförs för nämndemän. Boken behandlar dock även institutets historia där det konstateras att nämnden endast hade reellt inflytande under ett sekel från mitten av 1500-talet och framåt. Denna period refereras till som ”nämndens glansperiod” (Diesen 1996:112). När det gäller 1800-tal och tidigt 1900-tal konstaterar Diesen dock att nämnden hade ett mycket litet inflytande varvid han också citerar Fahlcrantz omdöme om nämnden som ett ”sken av folklighet” – dock med brasklappen att detta är hur man uttrycker sig om man är drastisk (Diesen 1996:119). Även från Diesen får vi alltså antydningar om att något var fel med nämndemännens representation under 1800-tal och tidigt 1900-tal. I förhållande till den tidigare forskningen ser jag ett behov av att klargöra vilken typ av representanter nämndemännen egentligen var menade att vara. Bedöms historien utan att undersöka vilka värden nämndemännen var menade att skapa finns i min mening en risk att en fördomsfull historieskrivning produceras, präglad av våra nutida synsätt.

2 Teori

2.1 The Concept of Representation

Uppsatsens utmaning består i att avgöra vilken typ av representanter nämndemännen utgör. Denna utmaning tycks, för att kunna hanteras, kräva en teoretisk bakgrund som bidrar med en förståelse för hur man avgör att en aktör diskuterar representation och vilken förståelse för representation aktören i så fall ger uttryck för.

Detta har fått mig att fastna för forskning som skapat olika typer av empiriska kategoriseringar för användning av representationsbegreppet. Den klassiska framställningen är här Hanna Pitkins *The Concept Of Representation* (1967). Det är också Pitkins kategoriseringar jag kommer använda mig av som teoretiskt ramverk för denna uppsats. Pitkins kategorisering är inte den enda som existerar. Andra varianter har presenterats bland annat av Quentin Skinner (2005), Phillip Pettit (2010) och Brito Vieira & Runciman (2008:x). Även dessa senare kategoriseringar tar dock avstamp i Pitkin och presenterar oftast huvudsakligen marginella (om än betydelsefulla skillnader). Jag anser därför att Pitkin trots allt fortfarande ger den mest uttömmande behandlingen av representationsbegreppet.

Som vi såg i inledningen menar Pitkin att representation i grunden utgörs av att något hos en representerad av en representant görs närvarande. Utöver representant och representerad krävs också en publik som representationsakten sker inför (Pitkin 1967:9f,105f; se även Brito Vieira & Runciman 2008:69). För att vi ska tala kunna om representation måste det finnas ett band mellan representant och representerad – något från den representerade måste göras levande i representationsakten. Den representerade är alltså till viss del närvarande i en representation. Simultant kräver representation enligt Pitkin dock även en frånvaro av den representerade – den representerade kan inte vara på samma plats och utföra samma uppgift som representanten. Representanten måste även ha en viss autonomi och minst en någorlunda jämbördig ställning med den representerade. Enligt Pitkin är det spänningen orsakad av den samtidiga närvaron och frånvaron av den representerade som resulterar i de vitt skilda tolkningarna av vad representation innebär (Pitkin 1967:9,125f,140ff,153; se även Brito Vieira & Runciman 2008:67).

Den grundläggande uppdelningen i synen på representation identifierar Pitkin som splittringen mellan formalistiska representationsteorier, teorier som har sitt ursprung i bildspråk och substantiella representationsteorier. Både de formalistiska- och de bildspråkliga representationsteorierna presenterar olika typer av krav en person måste uppfylla för att kunna selekteras som en representant;

teorierna lägger sitt fokus på de procedurer genom vilka representanter utses och behåller sina positioner (Pitkin 1967:57f). De formalistiska- och bildspråkliga teorierna bryr sig alltså främst om vem representanten *är*. Substantiella teorier fokuserar i kontrast på vad representanten *gör*. Att handla som (en god) representant handlar enligt Pitkin alltid om att premiera intresset hos den/dem som representeras. Eftersom det finns olika uppfattningar om vad som utgör någons intresse och hur det bäst premieras skiljer sig dock olika personer åt i hur de uppfattar bra substantiell representation (Pitkin 1967: kap 7)

2.2 Sex synsätt på representation

Dessa grova kategorier kan sedan brytas ner i ett antal mer specifika syner på representation. Enligt **auktoriseringsteorin** är en representant den som blivit auktoriserad att handla i en annans ställe. Representanten kan vara auktoriserad att handla inom ett stort område med stora befogenheter eller endast för att utföra en enskild handling. Till följd av auktoriseringen blir den representerade ansvarig för det som representanten tar sig för (Pitkin 1967:37f) Thomas Hobbes kunde dra denna typ av representationslogik till sin spets genom att hävda att eftersom folket i England hade valt kungen som representant för dem, så var alla medborgare i England därför ansvariga, för all framtid, för vad än den engelska monarken företog sig (Pitkin 1967:kap 2, slutsats presenteras på s.30) För att bedöma en representant enligt auktoriseringsteorin bör man se till huruvida representanten blivit utsedd på tillbörligt sätt samt agerat inom ramarna för sin representation.

Där auktoriseringsteorin fokuserar på vad som sker inför representationen fokuserar **ansvarutkrävningsteorin** istället på vad som sker därefter. Enligt ansvarutkrävningsteorin är en person en representant ifall hen kommer att hållas ansvarig av andra personer efter en viss tid. Pitkin framhåller att ingen menar att ansvarutkrävning är en fullständig teori om representation. Den är dock ett inslag i många andra teorier och kan slentrianmässigt brukas t.ex. när vi talar om att väljare håller politiker ansvariga genom allmänna val. Representanter bedöms enligt teorin utifrån huruvida de drabbas av belöningar eller sanktioner från dem de representerar efter ett visst tidsspann (Pitkin 1967s.55ff).

Vid den amerikanska republikens grundade skrev John Adams i ett brev att en representativ lagstiftande församling borde vara ett exakt porträtt, i miniatyr, av folket. Församlingens medlemmar borde känna, tänka och agera som det folk de representerar. Pitkin menar att Adams här applicerar en **deskriptiv** förståelse av representationsbegreppet (1967:60). Deskriptiv representation bygger på idén att en entitet kan representeras av en annan entitet i det att de två entiteterna på relevanta sätt är lika varandra. Denna syn på representation är bekant från t.ex. konstens värld där det länge ansågs som ett ideal att en tavla eller skulptur skulle representera något i 'verkligheten' på så sätt att bilden var så lik det som avbildades som möjligt. Idén om likhet mellan representanter och representerade är dock även relevant inom t.ex. vetenskapen och politiken där man kan ha ambitionen att, likt John Adams ovan, samla en grupp som ska kunna beskrivas som en större population ("folket") i

miniatyr (Pitkin 1967:66,73) Pitkin menar att representantens grundläggande funktion inom denna syn blir en typ av införmedling. Genom att konsultera representanten får vi, eftersom representant och representerad är lika, också information den representerade. Desto träffsäkrare information representanten kan förmedla om den representerade (ju mer lika de är varandra) desto bättre bedöms representationen (Pitkin 1967:81ff)².

Som vi vet tycks det dock ibland som att entiteter kan representeras av andra entiteter trots att de två inte alls är speciellt lika. Vi kan t.ex. veta att en fisk på en antik fresk representerar Kristus trots att vi vet att Jesus knappast såg ut som en fisk. Pitkin menar att vi i detta fall rör oss inom en **symbolisk** förståelse för representation (1967:94). Den symboliska representationen baseras på en typ av social överenskommelse, där vi genom att inlemmas i trossystem och kulturella koder lär oss identifiera koncept med vissa symboler (Pitkin 1967:100). Mot bakgrund av den sociala överenskommelsen mäts en symbolisk representations kvalitet i hur många människor den får att tro på den symboliska länken representationsuppträdandet ska etablera. Tro på symboler uppkommer enligt Pitkin inte på grund av rationella överläggningar eller upprättandet av kontrakt. För att vinna publikens förtroende kan representanten därmed få publiken att anpassa sig efter sina ideal likväl som hen anpassar sig efter publikens. Symbolisk representation brukas inom politiken bland annat när vi talar om en flagga eller en monark som representant för nationen (För exemplen: se Pitkin 1967:92f,98). Pitkin menar dock att vissa politiska teoretiker implicerar att den symboliska uppgiften är den viktigaste även för demokratiska politiker. Detta då de anser att en representants kvalitet bör bedömas utifrån de representerades förtroende för representanten och de institutioner hen verkar inom (1967:104ff). Framhålls en representants funktion framförallt vara att påverka de representerade eller en publik (i motsats till att representanten ska påverka den arena hen utför sin representation inom) anser Pitkin alltså att vi har att göra med symbolisk representation.

Substantiell representation handlar som vi såg ovan om att på en viss arena premiera ett visst intresse annat än sitt eget. Ett intresse kan dels utgöras av en specifik persons eller grups intresse men kan även bestå av mer abstrakta principer. En person kan t.ex. deklarerar att hen representerar rättvisans eller industrins intressen (Pitkin 1967:156). Skillnaden i vilka intressen som bedöms betydelsefulla och hur de bör representeras resulterar enligt Pitkin i att olika teoretiker hamnar i olika bedömningar av hur substantiell politisk representation ska fungera. Den avgörande skillnaden identifierar Pitkin mellan dem som anser att politik handlar om **anknutna intressen** ("attached interest") och de som anser att de handlar om **oanknutna intressen** ("unattached interest"). Anknutna intressen innebär här intressen som direkt hör samman med individers privata intressen. Ska denna typ av intressen representeras menar Pitkin att de representerade bör konsulteras och ha ett starkt inflytande på vad representanten gör. Detta eftersom

² Pitkin påpekar här att det aldrig är exakt likhet som eftersträvas utan likhet i relevanta aspekter. Det är lätt att föreställa sig någon kritisera ett parlament för att inte likna befolkningen i och med att det har få kvinnliga ledamöter men svårt att föreställa sig någon kritisera ett parlament av samma anledning i och med att det har för få ledamöter som är ondskefulla eller inkompetenta (Pitkin 1967:89)

individer oftast är bättre än utomstående på att känna till vad som ligger i deras eget intresse (Pitkin 1967:156,158f,162). Teoretiker som menar att politik går ut på representation av anknutna intressen vill mot ovanstående bakgrund ofta införa mekanismer som tvingar politikern att vara responsiva gentemot sina väljares vilja(1967:145f).

Anser man istället att politikers viktigaste uppdrag är att representera intressen som inte nödvändigtvis utgörs av en aggregation av enskildas privata intressen, t.ex. rättvisans-, industrins-, eller nationens intresse ser man dock snarare risker än förtjänster med att politiker ska vara bundna att agera som väljarna vill. Så länge man ser till att de som väljs till politiker har höga intellektuella förmågor finns då snarare en vinst i att ge dem ett så fritt mandat som möjligt att agera enligt vad hen uppfattar som sanningen om de oanknutna intressen hen är satt att representera. Draget till sin spets får representanten enligt denna logik en roll lik målsmannens ("trustee") (Pitkin 1967:169ff,189).

2.3 Representation och demokrati

En relevant aspekt av begreppet representation har att göra med dess koppling till demokrati. Moderna demokratier brukar som bekant beskrivas som representativa demokratier. Det är kanske därför lätt att föreställa sig att representativa statskick därmed också är demokratiska statskick. Idén om ett representativt styre är dock mycket äldre än idén om ett demokratiskt styre (För begreppets historia se: Brito Vieira & Runciman 2008:kap 1-2). Såsom vi sett ovan så tycks vissa idéer om representation, ifall de brukas inom politiken, implicera att folkets preferenser och intressen ska visas hänsyn. Vissa andra representationsformer såsom den symboliska eller auktoriserade har dock inte detta krav inkluderat. Såsom vi såg ovan kunde t.ex. Thomas Hobbes via en viss förståelse för representation argumentera för att absolut monarki utgjorde ett representativt statskick.

Även de nuvarande representativa demokratierna har sina kritiker. Ifall man t.ex. anser att det ligger i en demokrati att medborgarna själva skall vara delaktiga i styret kan man anse att idén om representation i viss mån står i strid med idén om demokrati (Se t.ex. Manin 1997). Det är alltså alltid en öppen fråga hur demokratisk en viss form av representation är.

3 Metod

3.1 Material och avgränsningar

Uppsatsens syfte är att undersöka vilka representativa funktioner nämndemän utfört under ca 200 års tid. Men vart vänder man sig egentligen för att få kunskap om denna fråga? Vem har auktoriteten att bestämma vilka representativa funktioner nämndemännen fyller? Jag har inom ramen för uppsatsen valt att betrakta nämndemännens representativa funktioner som det som inom den formella politiska processen sägs vara deras funktioner. Mot bakgrund att jag för detta arbete varit begränsad i hur mycket material jag kunnat behandla har jag valt att som material använda mig av ett antal offentliga utredningar och propositioner som har syftat till att reformera nämndemännens roll inom domstolen. Materialets fördelar består i att de innehåller utvecklade resonemang om nämndemännens ställning. Det ger förhoppningsvis också uttryck för en typ av genomsnittligt accepterad åsikt för sina respektive tidsperioder. Givet att rättegångsväsendet var och är en grundläggande institution inom staten där det också ofta var svårt att få reformer godkända av riksdagen anser jag det rimligt att förvänta sig att utredningarna och propositionerna kommer att använda sig av argument och resonemang som skulle anses acceptabla av så stora grupper som möjligt (av de som hade makt och inflytande). Förändras sättet man talar om nämndemän i materialet bör man alltså kunna förvänta sig att detta motsvarar en förändring av hur man i allmänhet betraktat lekmannadomarna i de grupper som hade inflytande över rättspolitik.

1815 påbörjades en process att reformera rättegångsordningen, som då vilade på lagstiftning från 1734, i grunden. Realiserandet av denna ambition kom dock att dröja fram till 1948. Under tiden hade sex olika utredningar arbetat med att ta fram en reform (Inger 2011:216–220,359f). För perioden 1832 till 1948 är det betänkanden av dessa utredningar som uppsatsen analyserat. Detta material utgörs av: Lagkommitténs förslag på ny kriminallag från 1832, Lagberedningens kommentarer till Lagkommitténs förslag från 1844, Lagberedningens förslag till rättegångsbalk från 1849, Nya lagberedningens betänkande från 1884, Förstärkta lagberedningens kommentarer till Nya lagberedningens förslag från 1887, Processkommissionens betänkande 1926 och Processlagberedningens betänkande från 1938 (vilket främst var en modifikation av Processkommissionens förslag). Härtill har den nedröstade propositionen om ny rättegångsordning från 1931 och den genomdrivna dito från 1942 analyserats. Efter 1948 har inga försök gjorts till en större reform av rättegångsordningen. Ett antal viktiga förändringar av nämndemännens ställning har dock röstats igenom. För att se motiven bakom dessa

förändringar har jag tagit del av propositionerna som låg till grund för den så kallade Tingsrättsreformen 1971 och Nämndemannareformen 1983. För att ta del av den samtida synen på nämndemän har jag även tagit del av nämndemannautredningarna från 2002 och 2013; de senaste utredningar som har utrett nämndemännens ställning i rättsväsendet.

Av forskningsekonomiska skäl har jag framförallt sett till diskussionen om användande av lekmän i brottsmål. Lekmännens plats i tvistemålen är på inget sätt en irrelevant fråga. Dock tycks diskussionerna ofta varit mer passionerade kring lek-männens ställning i brottsmålen, något som kanske också är rimligt då statens bestraffning av dem som brutit mot statens lagar är ett mer uppenbart uttryck för politik än avgörande som fälls i tvister (jfr Dzur 2012:14). Jag har också bortsett från resonemang om den svenska tryckfrihetsjuryn³.

3.2 Tillvägagångssätt

Hur ska jag då använda mig av materialet för att besvara uppsatsens frågeställningar? Som bekant syftar uppsatsen till att utifrån ett textmaterial utläsa vilka idéer om representation som där visar sig. Uppsatsens ambition är alltså beskrivande. Det kan också klargöras att uppsatsens fokus är idéerna om representation i sig själva. Förvisso utforskas dessa idéer genom uttalanden av ett antal aktörer. Dessa aktörers motiv och historiska sammanhang har dock inte undersökts och uppsatsens syfte är heller inte att säga något om dessa aktörer utöver vilken syn de hade på representation (se Beckman 2005:14ff för resonemang om uppdelningen mellan aktör- och idéfokuserade studier).

Uppsatsens teori presenterar olika modeller för hur representation kan förstås. Genom att jämföra uttalanden i materialet med de förståelser för representation Pitkin presenterar menar jag att vi har möjlighet att kategorisera materialets uttalanden och därmed få en förståelse för texten som inte självklart uppenbarar sig utan hjälp av det teoretiska verktyget. Kategoriseringen gör även att vi har grund för att göra jämförelser över tid då vi kan se ifall kategoriseringen av materialet förändras.

Inom uppsatsen betraktar jag Pitkins representationsmodeller som idealtyper. Vi ska alltså inte förvänta oss att modellerna återkommer i materialet i exakt form (Bergström & Svärd 2018:148f; se även Weber 2004:387f). Genom att jämföra materialet med idealtyperna kan vi ändock säga något om materialets karaktär. För att kategorisera materialet i enlighet med någon av Pitkins modeller har jag tagit fasta på fyra frågor vars svar särskiljer de olika representationsmodellerna från varandra. Det resulterande analys-schemat kan ses nedan:

³ Se (Vallinder 2000) för behandling av den svenska tryckfrihetsjuryns utveckling.

3.2.1 Analysschema

	Vad legitimerar representanten?	Hur selekteras representanten?	Hur ska representanten agera?	Hur ser relationen mellan den representerade och representanten ut under representationen ?
Auktoriserad representation	Att de representerade i ett inledningsskede har godkänt representanten.	Via upprättandet av ett kontrakt.	Hur hen vill inom ramarna för sin representation.	Den/de representerade blir ansvariga för de handlingar representanten utför.
Ansvarutkrävd representation	Att representanten kan behöva utstå sanktioner från de hen representerar.	På valfritt sätt så länge ansvarutkrävningssystemet fungerar.	Formellt hur hen vill – i praktiken finns dock en förväntan om att representanten ska agera för att undvika att drabbas av de representerades sanktioner.	Den/de representerade sanktionerar eller belönar representant efter en viss tidsram.
Deskriptiv representation	Att representanten/representanterna på relevanta sätt är lika den/de representerade.	Genom modeller för att säkerställa ett representativt urval t.ex. lottning eller kvotering.	Formellt hur hen vill – i praktiken finns dock en förväntan om att gruppen med representanter ska agera på samma sätt som den större grupp de representerar (skulle ha agerat i deras situation)	Ingen relation nödvändig efter selektionstillfället .
Symbolisk representation	Att publiken tror på den symboliska länken representanten utger sig för att etablera.	Valfritt sätt som säkerställer att de representerade/publiken kommer ha förtroende för representanten.	På ett sätt som skapar förtroende för deras representation.	Representanten förlorar sin roll ifall publiken tappar förtroende för hans representation. Representanten kan sträva efter antingen att ändra på sig själv eller efter att ändra de representerade för att upprätthålla deras förtroende.

Substantiell representation av anknytning intresse	Att de representerades intressen premieras av representantens handlande.	Genom mekanism som troliggör att representanten kommer att agera i de representerades intresse t.ex. allmänt val.	För att premiera de representerades intressen. Bör inte gå emot de representerades åsikt om vad som ligger i deras intresse.	Representanten bör stå i kontakt med de representerade för att kunna agera responsivt mot deras önsknings.
Substantiell representation av oanknytning intresse	Att det representerade intresset premieras av representantens handlande.	Genom mekanism som troliggör att representanten kommer agera för att premiera det intresse hen ska representera. Kandidaten bör vara tillräckligt kompetent för att inse sanningen om det intresse hen är satt att representera.	För att premiera intresset hen representerar. Behöver inte påverkas av invändningar mot representationen så länge hen kan motivera att hens agerande är rätt.	Ingen relation nödvändig.

För att kategorisera materialet ställs samma frågor som här ovan till materialet: Hur menar utredningarna och propositionerna att nämndemännen ska selekteras? Hur förväntas de agera? Vilken typ av relation förväntas nämndemännen ha till det folk de representerar och varför anses de vara legitima representanter? Materialets 'svar' jämförs sedan med de idealtypiska svaren ovan.

Ett problem med att applicera Pitkins representationsmodeller i 'verkligheten' består i att Pitkin, trots att hon framhåller att en sådan finns, inte klargör den interna relationen mellan de olika representationsmodellerna (Dovi 2015; Pitkin 1967:6f,10f). Detta kan orsaka svårigheter då vi inte bör förvänta oss att den praktiska användningen av begreppet representation entydigt inordnar sig i en viss kategori. Flera av representationsidealen tycks också kunna existera parallellt i samma representant. En politiker i en demokrati anses kanske både vara en legitim representant för att folket godkänner hans makt över dem och för att hen anses premiera deras intressen. I uppsatsens undersökning har denna problematik framförallt behandlats genom att se till huruvida olika representationsideal i den form de organiseras är kompatibla eller inkompatibla med varandra.

4 Analys

4.1 Utgångspunkt 1884

Analysen kommer till en början ta sin utgångspunkt i Nya Lagberedningens (NLB) betänkande från 1884. Den lista över funktioner nämndemännen ska utföra som presenteras där är den mest utförliga jämfört med alla andra undersökta utredningar. Vi ska se huruvida de funktioner som presenteras där kan betraktas som representativa och vilken typ av representation det då är som åsyftas. Senare i analysen kommer vi att gå både framåt och bakåt i tiden för att konstatera att den syn på nämndemännen som presenteras 1884 tycks ha haft rötter både bakåt i tiden och satt spår långt fram. Vi kommer således kunna konstatera att synen på svenska lekmanadomares uppdrag under lång tid tycks ha varit stabil. Detta fram till 1970- och 1980-talet när denna syn börjar förändras.

Vad menar då Nya lagberedningen att nämndemännens funktion egentligen är? Här följer en sammanfattning för NLB:s presentation av argument för nämndemän i domstol: För det första ger nämndemännen ett antal bidrag till rättssäkerheten. Nämndemännen bidrar till domstolen med kunskaper om samhällsklasser som domaren själv inte tillhör. De kan se till att domaren inte hänfaller åt fördomar och de kan bidra med allmänna folkmeningen i de fall domstolarna ska fatta beslut om förmildrande och försvårande omständigheter.

Nämndemännen bidrar dock även till samhällets sociala sammanhållning genom att de hos folket inger förtroende för domstolen. Detta genom att folket vet att de "äga målsmän för det allmänna rättsmedvetandet inom nationen". De förhindrar uppfattningen att polis- och domstolsväsendet är illvilligt och formalistiskt. De inger hos folket också en känsla av ansvar för att bekämpa lagöverträdelse. Ur politisk synvinkel framhåller NLB att nämndemännen även bidrar till att domarna har en självständig ställning gentemot regeringsmakten (Nya lagberedningen 1884a:22f)

Vilka idéer om representation är det då som framkommer här ovan i NLBs uppräkningslista? Jag vill föreslå att nämndemännens uppdrag går att dela upp i tre övergripande kategorier. De uppdrag nämndemännen har, vilka enligt NLB bidrar till att stärka rättssäkerheten, tycks framförallt gå ut på en informationsförmedling från nämndemännen till rätten. Nämndemännen förväntas besitta information om större populationer de själva tillhör. Genom att kalla in dem i domstolen kan domstolen därför informeras om dessa populationer. Man bör notera att uppdraget här endast tycks sträcka sig till delgivningen av information – NLB skriver att

domstolen kan informeras om olika samhällsklasser, inte att nämndemännen agerar för att försvara personer ur lägre samhällsklassers intressen.

Ytterligare en kategori uppdrag implicerar dock att nämndemännen ska agera genom att försvara vissa intressen. NLBs politiska argument om att nämndemännens säkrar domstolens oberoende tycks ingå i denna kategori liksom argumentet om att nämndemännen kan hindra fördomsfulla domar. Även om det inte anges i listan ovan tycks även det allmänna rättsmedvetandet vara ett intresse nämndemännen förväntas försvara. NLB framhåller att nämndemännen har veto över domar ”När de finna att detta icke låter förlika sig med den allmänna rättsuppfattningen, till hvars tolkar de äro satta.” (Nya lagberedningen 1884b:33). Slutligen presenteras nämndemännen ha en kategori uppdrag där deras syften inte är att påverka domstolen utan istället att påverka folket. De ”sociala” argument NLB anger ovan bör falla inom denna kategori. Som vi ser består uppdragen inom denna kategori framförallt i att skapa förtroende för rättsväsendet och en känsla av gemensamt ansvar för att bekämpa brottslighet.

Hur kan vi förstå dessa uppdrag utifrån Pitkins typologi? Som vi såg i teoridelen menar Pitkin att informationsdelgivning är grunden i ett deskriptivt representativt uppdrag. Genom att ta del av information från den deskriptiva representanten ska man kunna få kunskap om den representanten representerar likt man konsulterar en karta för att få överblick över landskapet (Pitkin 1967:81ff). Nämndemännens uppdrag att informera domstolen betraktar jag därmed som ett deskriptivt representationsuppdrag.

Som vi såg i teoridelen beskrivning av symbolisk representation menar Pitkin att vi har skäl att misstänka denna form av uppdrag när representantens uppgift består i att påverka de representerade istället för den arena representanten utför sin representation inom. Symbolisk representation upprätthålls som tidigare beskrivet på grund av representantens förmåga att upprätthålla en icke-rationell tro på deras ställning och uppdrag. Tron kan upprätthållas både genom att representanten är följsam gentemot de representerade eller genom att de representerade är följsam gentemot representanten. Det tredje uppdraget som diskuterades ovan, där nämndemännen till följd av vilka de var ansågs kunna inspirera det folk de representerade till att känna förtroende för domstolarna och identifiera sig med lagen tycks falla inom denna beskrivning. När NLB talar om nämndemännens bidrag till den sociala sammanhållningen anser jag därför att det bör betraktas som ett symboliskt representationsuppdrag.

Konsulterar vi analys-schemat i metoddelen ovan kan vi ganska snabbt konstatera att nämndemännens andra funktion – att försvara vissa intressen, tycks bestå i ett substantiellt representationsuppdrag. Som vi sett ovan förväntas nämndemännen agera för att domstolarna ska vara självständiga, för att domare inte ska agera fördomsfullt och för att rättens utslag ska ligga i linje med den allmänna folkmeningen. Frågan är dock vilka intressen det egentligen är som försvaras när nämndemännen agerar på ovanstående sätt – och om dessa intressen bör räknas som anknutna eller oanknutna? Skillnaden mellan att representera ett anknutet och oanknutet intresse består som synes i metoddelen framförallt på huruvida representanten försöker samla in information om, och agerar responsivt gentemot de representerades önsknings. För att se ifall det är anknutna eller oanknutna

intressen nämndemännen förväntas substantiellt representera bör vi således se till hur NLB diskuterar nämndemännens kontakt med folket samt hur de selekteras.

NLB förordar i förhållande till selektion av nämndemän att det dåvarande redan existerande systemet skulle behållas. Detta innebar att nämndemän valdes i direktval på kommunalstämma, där alla kommunens rösträttsberättigade invånare kunde lägga sitt votum. Nämndemännen valdes för en period av sex år (Nya Lagberedningen 1884a:136ff) Selektionsmetoden val pekar i sig tyvärr inte särskilt starkt mot någon representationsmodell. Val kan nämligen anses vara en framgångsrik selektionsmodell enligt alla förståelser för representation. För att ta några exempel: Utifrån en deskriptiv förståelse kan valet betraktas som en metod för att se till att de utsedda representanterna har liknande åsikter som de som representeras. Inom en symbolisk förståelse kan valet betraktas som en ritual genom vilken de representerade upprättar ett förtroende för representanten (Pitkin 1967:74,108). Utifrån substantiell representation av anknutna intressen kan valet ses som en metod för att ge representanten information om väljarnas preferenser samt för att skapa incitament för responsivitet och inom representation av oanknutna intressen kan det betraktas som en metod för att få fram de mest kompetenta kandidaterna (Pitkin 1967:126, 170f).

För att ta oss vidare är det därför mer fruktbart att se till vilket resultat NLB förväntar sig att valmetoden ska producera. Om anledningen till att man väljer val som metod skriver NLB ”De lekmän, som utses till rättsledamöter, äro folkets förtroendemän i många hänseenden. De böra derföre genom allmänt val utses bland de bästa, erfarnaste och sjelfständigaste männen i samhället, icke såsom i utlandet uttagas genom lottning eller på annat godtyckligt sätt bland alla medborgare utan hänsyn till personlig förtjenst eller duglighet.” (1884a:28)

De allmänna valen syftar alltså knappast till att selektera medborgare som är lika de medborgare som de ska representera. Syftet tycks snarare vara det omvända – valen ska ta fram kandidater som är olika de som röstar på så sätt att de valda ska tillhöra ”de bästa”. Selektionsmetoden framstår därmed som inkompatibel med en idé om deskriptiv representation. Det bör även noteras att NLB ingenstans anger att nämndemännen genom tillämpningen av val blir mer responsiva mot folkets önsknings. Tvärt emot idén om responsivitet anger NLB att en av nämndemännens stora nackdelar är att de kan låta sig påverkas av den allmänna opinionen (Nya lagberedningen 1884a:24). Ser vi till NLBs idéer om selektion samt relationen mellan representant och representerad tycks de alltså hamna betydligt närmare idealen för substantiell representation av oanknutna intressen än anknutna.

Att det är oanknutna intressen vi har att göra med är kanske inte speciellt märkligt om man ser till nämndemännens uppdrag att försvara domstolens självständighet och hindra fördomsfulla domare. Här är det lätt att föreställa sig att det är det klassiska oanknutna intresset rättvisa som ska premieras (Pitkin 1967:156). Kanske är det dock svårare att föreställa sig att det allmänna rättsmedvetandet är ett oanknutet intresse. NLB indikerar dock på flera ställen när man talar om det allmänna rättsmedvetandet att man betraktar detta koncept som något mer svårdefinierat än ’den vanligaste/genomsnittliga åsikten folk har’. Såsom vi såg ovan beskrivs hur folket i nämndemännen äger *målsmän* för det allmänna

rättsmedvetandet och att nämndemännen är satta som tolkar av dess innebörd. Ordet tolkning implicerar här ett ganska stort utrymme av autonomi för representanten. Pitkin påpekar att den ultimata mandatbundne intresserepresentanten knappast har någon autonomi alls – en sådan skulle knappast tillsättas för att 'tolka' vad personen/gruppen hen representerar önskar sig (Pitkin 1967:151). Trots att det kan tyckas ointuitivt verkar det alltså, om man ser till idealen för representantens selektion och relationer samt beskrivningen av hur representanten ska få förståelse för intresset, som att NLB menar att även representationen av det allmänne rättsmedvetandet innebär en oanknuten intresserepresentation.

Det ideal för selektion NLB förespråkar tycks alltså vara inkompatibelt med idéer om deskriptiv representation samt substantiell representation av anknutna intressen. Den är dock inte inkompatibel med en symbolisk representationsidé. Ett av syftena med selektionsmodellen tycks vara just att få fram förtroendeingivande kandidater som därmed ska kunna uppfylla nämndemännens tredje (sociala) uppdrag. Detta märks när NLB motiverar valmetoden mot bakgrund av att nämndemännen är "folkets förtroendemän" men även när NLB framhåller farorna med andra selektionssystem som inte tar fram män med de "erforderliga egenskaperna". Dessa skulle enligt NBL riskera att undergräva allt anseende för domstolen hos allmänheten (Nya lagberedningen 1884a:28). Att få fram kandidater som uppbär förtroende tycks alltså vara en av de viktigaste utgångspunkter NLB tar hänsyn till i valet av selektionsmetod.

Analyserar vi nämndemännens uppdrag i kombination med vad NLB säger om deras selektion och relation till folket tycks vi ha grund för att påstå att nämndemännen framförallt var menade att agera som symboliska representanter samt målsmansliknande substantiella representanter av oanknutna intressen. Nämndemännens deskriptiva uppdrag verkar man ha ansett mer som ett sidouppdrag och inte något som agerade utgångspunkt för designen av nämndemännens organisation.

4.2 Nämnden vs Juryn – ju mer saker förändras ju mer är de som förut

Den syn på nämndemännens representationsuppdrag som presenterades av NLB ovan delades väsentligen även av de utredningar som tidigare under seklet syftat till att reformera den svenska rättegångsordningen. Detta kan tyckas uppseendeväckande med tanke på att både Lagkommittén (LK) som lagt förslag till ny kriminallag 1832 och lagberedningen som lagt förslag om ny rättegångsordning 1849 båda föreslog att Sverige skulle införa en brottmålsjury. När system för lekmannadomare presenteras idag påpekas ofta att det finns skillnader i designen av selektionssystem mellan meddomarsystem, såsom den svenska nämnden, och juryssystem. Meddomarsystem tenderar att kalla in färre lekmän till domstolarna, varvid kandidaterna också selekteras hårdare på individuella egenskaper. I

meddomarsystem förväntar man sig också att lekmannadomarna ska stanna kvar en längre tid i domstolsväsendet och därmed skaffa sig en viss vana i domarrollen. Jurymän brukar istället generellt utses på ett sätt som ger i princip alla medborgare chansen att bli valda (såsom lottning). Jurymännen förväntas heller inte stanna kvar i domstolen längre tid än det enskilda fall de kallas in för att döma (Hans & Helm 2019). Såsom vi såg i tidigare forskningsdelen ovan är det idag även vanligt att betrakta juryns funktion som representationen av ett befolkningsgenomsnitt. Detta ideal ligger långt från de ideal vi såg att NLB ansåg skulle präglade nämndemännen.

Varken LK eller LB följde dock den jurydesign som beskrivits här ovan. På frågan om hur jurymännen skulle selekteras förordade både LK och LB att juryn för varje rättsfall skulle hämtas från en pool av på förhand utvalda jurymän. Valen planerades förrättas bland bönderna på sockenstämma (Lagkommittén 1832:108; Lagberedningen 1849:145). LK ansåg att man borde införa kvalifikationen att endast de som uppnått högsta nivån i folkskolans ämnen skulle kunna väljas till jurymän. LB ansåg dock att denna kvalifikation var onödig då det ändå var de dugligaste som både skulle eftersträva och mottaga positionen som juryman (Lagkommittén 1832:108, motiver s.159; Lagberedningen 1849:74f).

De som förväntades tjäna som jurymän tycks alltså varit i princip samma personer som NLB önskade satt på nämndemannaposterna – de dugligaste bland folket/allmogen. Jurymännen förväntades också likt nämndemännen sitta länge på sina positioner och delta i många rättsfall. Syftet var alltså knappast att juryn skulle utgöra befolkningen i miniatyr. Likt NLBs beskrivning förekommer heller inga resonemang om att valen gör jurymännen mer benägna till responsivitet mot folket. Även juryförslagen tycks alltså när det kommer till selektion främst ansett val som ett sätt att välja ut förtroendeingivande och kompetenta kandidater – ideal i enlighet med idén om symbolisk- och oanknuten intressererepresentation.

Argumentationen för juryn har även den likheter med NLBs argumentation för nämndemän. Till juryns fördel talade att den säkrade domstolens självständighet. Den ansågs också leda till att de konstitutionella begreppen skulle övergå i allmän anda. (Lagkommittén 1832:137) Självständighetsargumentet är här i princip identiskt med det som ges av NLB. Att de konstitutionella begreppen ska övergå i allmän anda är högtflygande formulerat. Det specificeras dock aldrig vad det konkret skulle innebära. Mot bakgrund av att det återigen är en påverkan folkets representanter åstadkommer hos folket och mot bakgrund av de ideal som präglades selektionen av jurymännen finner jag det dock mest sannolikt att vi återigen har att göra med ett symboliskt representationsideal som förmodligen inte är speciellt avlägset från NLBs.

Till skillnad från nämndemännen 1884 beskrevs jurymännen inte ha något informationsgivande uppdrag. En viss skillnad kan kanske även identifieras gällande den substantiella intresserepresentationen. Där NLB beskrev det som en svaghet att nämndemännen kunde influeras av den allmänna opinionen framhöll LK istället att ”Det finnes ingen annan kontroll på Juryn, än allmänna omdömet.” (Lagkommittén 1832:158). LK ville därför förlägga juryrättegångarna på offentliga platser. LB erkände också att en svensk jury, såsom man observerat i utlandet, skulle kunna fria skyldiga ifall folket hade en mildare syn på brott och straff än vad som angavs i lagen. Man tycks alltså ha förväntat sig att juryn i en högre grad skulle

representera de åsikter befolkningen faktiskt hade – alltså en högre grad av anknuten intresserepresentation.

Sammanfattningsvis tycks dock likheterna snarare än skillnaderna stå ut vid en jämförelse mellan det tidiga 1800-talets idéer om jury och det sena 1800-talets idéer om nämnden. Juryförespråkarna ville ha jurymedlemmar mycket lika de män som nämndförespråkarna önskade skulle tjäna som nämndemän. Jury beskrevs likt nämnden ha i uppdrag att försvara domstolens självständighet och påverka medborgarna.

4.3 Nytt sekel, nämnden består

1942 godkändes tillslut den reform av rättegångsordningen som hade eftersträfvats sedan början av 1800-talet. Vägen dit kantades av ytterligare två stora och långdragna utredningar; först Processkommissionen (PK) och sedan Processlagsberedningen vars betänkanden släpptes 1926 respektive 1938. Jämfört med 1880-talet hade det svenska samhället genomgått stora förändringar. Under 1880-talet gällde fortfarande rösträttsregler som berättigade ca 6% av Sveriges vuxna befolkning rösträtt till riksdagen. När Processkommissionen släppte sitt betänkande rådde i Sverige allmän rösträtt för både män och kvinnor. Under 1880-talet hade de framstående socialdemokratiska politikerna Hjalmar Branting och Axel Danielsson suttit i fängelse, dömda för hädelse och tryckfrihetsbrott. 1942 styrdes Sverige av en samlingsregering ledd av en socialdemokratisk statsminister (Riksarkivet; Boëthius 1926). Mot bakgrund av de stora samhällsförändringarna, framförallt gällande demokrati, tycks det inte orimligt att förvänta sig att även synen på nämndemännen skulle förändras. I detta avsnitt ska vi se till hur stor förändring som egentligen uppenbarar sig.

När Processkommissionen presenterade nämndemännens funktioner argumenterade de emot att nämndemännen skulle ha i uppgift att ge information till domstolen. Med moderna procedurer för förundersökning och bevisprövning i domstolarna menade man att denna funktion var otidsenlig (SOU 1926:31:86). Istället framhöll PK att nämndemännens funktion bestod i att de skapade förtroende för domstolen, och en känsla av samhörighet emellan rätten och folket. De bidrog även till att sprida kunskapen om, och en känsla av vördnad inför, domstolarna. I övrigt konstaterade man att nämndemännen i vissa fall även kunde bidra med sin människokänedom och sina livserfarenheter när rätten behövde göra bedömningar utanför lagtexten (SOU 1926:31:85f).

Jämfört med NLB verkar PK alltså i än högre grad ha betonat nämndemännens symboliska funktion (nämndemännen ska påverka folket). Förvisso argumenterade PK emot att nämndemännen skulle ha i uppgift att delge information till domstolen vilket skulle kunna implicera att det deskriptiva uppdraget försvunnit. PK förespråkade dock samtidigt att nämndemännen skulle bidra med människokänedom och livserfarenheter vilket bör betraktas som en annan form av informationsförmedling. Fortfarande tycks nämndemännen därför ha haft ett deskriptivt uppdrag. Möjligtvis såg PK även en koppling mellan ett

deskriptivt representationsuppdrag och representation av det allmänna rättsmedvetandet. Ett av PKs förslag gick ut på att sänka antalet nämndemän som deltog i varje rättsfall från tolv till fem. Man menade här att en mer drastisk sänkning inte skulle vara motiverad eftersom det skulle försämra nämndens möjlighet att representera olika orter inom domsagan samt att det då blev mer osäkert huruvida nämndens mening verkligen motsvarade det allmänna rättsmedvetandet (SOU 1926:31:104).

Det var dock fortfarande ingen fråga om att nämndemännen aktivt skulle försöka agera responsivt mot folket. Likt NLB varnade man för att nämndemän kunde låta sig påverkas av den allmänna opinionen (SOU 1926:31:87,91). Rädslan för att nämndemännen skulle börja agera responsivt mot folket präglade också PKs diskussion om nämndemännens selektionsmetod. Likt NLB förordade man användandet av ett valsysteem med syftet att få fram personer med ”sådana kvalifikationer, att de kunna anses särskilt lämpade för domartjänstgöringen” (SOU 1926:31:134). En ny risk med valsysteem hade dock uppenbarat sig: valen skulle kunna bli politiserade varvid väljare skulle selektera kandidater vars politiska åsikter motsvarade deras egna. För att motverka politiseringen satte PK sitt hopp till små valkretsar där väljarna förhoppningsvis hade en personlig relation till de kandidater de röstade på. Man menade att detta skulle resultera i att valet ”falla på personer som åtnjuta aktning och förtroende inom valkretsen” (SOU 1926:31:134f). Likt NLB verkar PK alltså velat använda valsysteem för att selektera fram kompetenta kandidater som uppbar förtroende – inte kandidater som liknade folket eller agerade i enlighet med folkets vilja.

Eventuellt var det ovanstående motiv som vägledde PK även när de förespråkade en ändring i den valkorporation som skulle utse nämndemännen. Där kommun- och stadsfullmäktige fanns tillgängligt menade PK att dessa församlingar borde välja nämndemän istället för kommun- och rådhusstämmor. Beslutet motiverades enbart med argumentet att detta skulle trygga ”ett gott val” (SOU 1926:31:139). Utifrån vissa perspektiv på representation skulle beslutet att flytta valet av nämndemän från väljarna själva till kommunpolitiker vara mycket dramatiskt. Är det inte väljarna själva som väljer sina representanter är det svårare att hävda att de antingen satt sitt godkännande på representationen eller att de har reella möjligheter att utkräva ansvar från sina representanter. Frånvaron av direktval minskar också representanternas möjlighet att samla in information om de representerades preferenser samt deras incitament att vägledas av dessa preferenser. Mot bakgrund av att utredningen framförallt tycks eftersträva symboliska representanter är det kanske dock inte konstigt att PK knappt fäste någon vikt vid att motivera förändringen av valmetoden i detta avseende.

Både Processlagsberedningens betänkande från 1938 och regeringens propositioner 1931 och 1942 tar sin utgångspunkt i Processkommissionens förslag och problemformuleringar. Om representation skiljde de sig inte från Processkommissionen på något sätt som motiverar en längre fördjupning: Propositionen 1931 diskuterade i sitt förslag framförallt nämndemännens bidrag till rättsäkerheten till följd av den människokännedom de bidrog med (Prop. 1931:80:84). Processlagsberedningen delade PKs bedömning att valen av nämndemän borde förrättas av kommunfullmäktige. Man förordade dock till

skillnad från PK majoritets- istället för proportionella val då man menade att proportionella val riskerade att skapa större motsättningar mellan väljargrupper (SOU 1938:44:102f). Propositionen 1942 diskuterade gällande nämndemännen främst svårigheten att låta dem även fortsatt utses bland ”ortens mest betrodda män” samtidigt som uppdraget för den enskilde nämndemannen inte skulle bli för betungande (Prop. 1942:5:460).

4.4 Det stora språnget – nämndemännen från 1970-talet och framåt

Ser vi till utvecklingen av diskussionen kring lekmanndomare i de stora svenska lagstiftningsutredningarna 1832–1948 noterar vi att många resonemang och ideal tycks ha bestått över de ca 100 årens tid. Vi ser till exempel hur syftet aldrig under denna period var att selektera personer som var lika personerna de representerade. Istället syftade man till att selektera ”de bästa” – utmärkta av både sin kompetens och den aktning de uppbar. Den förväntan på vad nämndemännen skulle åstadkomma som återkom oftast hade inte att göra med nämndemännens påverkan domstolen utan bestod istället i nämndemännens påverkan på folket; nämndemännen förväntades att via förtroendet de själva uppbar få folket att känna förtroende även för domstolarna. Oftast fanns även en förväntan på nämndemännen att försvara vissa intressen såsom självständiga, fördomsfria domstolar och det allmänna rättsmedvetandet. Nämndemännen förväntades dock inte stå i kontakt med dem de representerade och skulle inte agera responsivt mot deras önsknings.

De konstanter vi hade att göra med perioden innan 1948 försvinner dock när vi närmar oss modern tid. Till att börja med ska vi här se till två viktiga reformer som förändrade nämndemännens organisation. Dessa var dels den så kallade Tingsrättsreformen 1971, dels den så kallade nämndemannareformen 1983. Tingsrättsreformen sänkte antalet nämndemän i varje rättsfall från 7–9 till 4–5. Nämndemannareformen sänkte detta antal ytterligare till tre. Parallellt fick nämndemännen dock även individuell och lika rösträtt med domaren (Prop 1969:44:2; Prop 1982/83:126:1). Då båda propositionernas resonemang är likartade kommer de att behandlas tillsammans.

Båda propositioner delade på det stora hela motiv som legitimerade nämndemännen existens. Med PK delade de motiven att nämnden bidrar med människokännedom och livserfarenheter och att de skapar ett förtroende för domstolarna. Som nytt motiv anförde de att nämndemännen bidrog med insyn i domstolens verksamhet. (Prop 1969:44:191; Prop 1982/83:126:18) Detta sista uppdrag tycker jag är tveksamt om det kan betraktas som ett representationsuppdrag – nämndemännen skall här så att säga inte föra in något i domstolen; de har ingen representationsakt att spela upp. Istället ska de ta information från domstolen och förmedla den till folket. Informationsförmedlare brukar vanligtvis inte betraktas som representanter för dem de förmedlar informationen till.

Det främsta uppdrag nämndemännen hade enligt de båda propositionerna var dock att agera representanter för det allmänna rättsmedvetandet. Båda propositioner ansåg emellertid här att frågan behövde ställas hur många nämndemän som behövdes för att representera det allmänna rättsmedvetandet på ett adekvat sätt. Inför reformen 1983 hade vissa remissinstanser kritiserat förslaget om en sänkning av antalet nämndemän till tre med argumentet att olika värderingar i samhället då inte på ett tillbörligt sätt skulle finnas representerat i rätten. Propositionen invände mot argumentet genom att hävda att det inte var nämndemännens syfte att de facto representera alla de åsikter och värderingar svenska medborgare i allmänhet har i varje rättsfall. (Prop 1982/83:126:18f) Detta argument tycks tyda på att propositionen, likt vi konstaterade att tidigare utredningar gjorde, betraktade representation av det allmänna rättsmedvetandet som något frånskilt representationen av de representerades faktiska åsikter. Propositionen konstaterade dock att det borde eftersträvas att det bland nämndemännen i tingsrätterna fanns en bredd både när det kom till kön, ålder, yrkesverksamhet och politisk hemvist. Med tanke på att sänkningen av antalet nämndemän var modest menade propositionen dock att förslaget inte skulle innebära någon större försämring av denna bredd (Prop 1982/83:126:19). En i princip identisk motivering anfördes av propositionen bakom tingsrättsreformen (Prop 1969:44:195f)

Trots att propositionerna knappast föreslog en formell anpassning efter ett sådant ideal märker vi här hur ett alternativt deskriptivt ideal tagit sig in i diskussionen. Till skillnad från de tidigare deskriptiva uppdragen bestående i representation av kunskap om orter och människor ansågs det 1983 idealt att nämndemännen i förhållande till vissa identitetsmarkörer, åsikter och värderingar skulle vara lika det folk de representerar. Detta är ett ganska fundamentalt brott gentemot tidigare ordning där det snarare var stor olikhet mellan nämndemännen och folket som eftersträvades. Det bör också noteras att det selektionsideal alla tidigare undersökta utredningar pekat på - nämligen att nämndemännen borde hämtas bland samhällets mest kompetenta och förtroendeingivande individer, är frånvarande i nämndemannareformens och tingsrättsreformens proposition. Jämfört med de långa linjer som går att identifiera över hela den undersökta perioden pre-1948 har vi alltså att göra med en ganska förändrad syn på nämndemännens uppdrag.

Idén om att problemet med nämndemännens representation består i att de inte är tillräckligt lika den befolkning de representerar är numera ett dominerande tema när nämndemannainstitutet utreds. 2002 utvärderades systemen för nämndemännens rekrytering. Den utredande kommittén benämnde då som sin utgångspunkt följande: ”Enligt kommitténs mening bör uppdraget som nämndeman ges till en krets medborgare som i så hög grad som möjligt svarar mot ett folkgenomsnitt såvitt avser kön, ålder och bakgrund.” (SOU 2002:61:72) För att åstadkomma större representativitet i nämndemannakåren föreslog utredningen att partierna skulle tvingas utse en viss kvot nämndemän bland personer som inte är partiaktiva. Ett antal förändringar i nämndemännens kvalifikationskrav och ersättning skulle också göra uppdraget mer lockande för unga människor (SOU 2002:61:77,79,90,109)

Istället för allmänt rättsmedvetande talar man i utredningen om att domstolarnas bedömningar ska vara i enlighet med allmänna värderingar i samhället. Detta intresse definieras nu i ännu högre grad som ett anknutet intresse. En av de starkaste anledningarna till att utredningen vill ha en breddad rekrytering av nämndemän är just för att säkerställa att nämndemännens värderingar är detsamma som befolkningens i stort (SOU 2002:61:52).

Nämndemannautredningen 2013 var också oroad över nämndemännens bristande representativitet framförallt på grund av att för få unga människor är nämndemän (SOU 2013:49:139). Utredningen föreslog parallellt ganska kraftiga beskränningar av nämndemännens inflytande över svenskt rättsväsende. Nämndemännen föreslogs tas bort från hovrätt och de flesta fall i förvaltningsrätten. Nämndemän skulle heller inte få delta i mål med låg straffpotential i tingsrätten. Antalet nämndemän i tingsrätt skulle dessutom minska till två och domstolen var domför även med en nämndeman (SOU 2013:49:19f).

Till viss del skulle man hos nämndemannautredningen kunna se en återgång till det symboliska förtroendeidealet som präglade utredningarna under 1800-talet och första halvan av 1900-talet. Utredningen presenterade nämligen också en del förslag på hur olämpliga nämndemän lättare skulle kunna uteslutas ur domstolen (SOU 2013:49:206–212). Betoningen låg dock snarare på att genom olika mekanismer komma åt personer man ansåg olämpliga för uppdraget och inte såsom var fallet innan 1948; att genom selektionsmekanismer välja ut de dugligaste i samhället. Man syftar alltså snarare till att skära bort botten än att komma åt toppen.

Eftersom nämndemannautredningen bedömer att svensk lagstiftning och juridisk praxis nu är så utvecklad att det inte längre finns utrymme för lekmanamässiga bedömningar av hur rätten borde besluta underkänner de också representationen av det allmänna rättsmedvetandet som ett av nämndemännens uppdrag. Nämndemännens enda kvarvarande funktioner är således att skapa förtroende för rättsväsendet och att ge allmänheten insyn i rättens verksamhet. Till skillnad från de gamla utredningarna där förtroendet för domstolen ansågs ha sitt ursprung i att nämndemannen var en förtroendeingivande och aktad person ansåg nämndemannautredningen dock att förtroendeskapandet i själva verket hade sitt ursprung i den insyn nämndemännen bidrog med (SOU 2013:49:117,122). Insyn är därmed det enda uppdrag nämndemännen enligt nämndemannautredningen har kvar. Som jag skrev ovan anser jag det högst tveksamt om detta uppdrag överhuvudtaget kan betraktas som en form av representation.

5 Avslutande diskussion

Man kallade under 1800-talet och tidigt 1900-tal förvisso nämndemännen för folkrepresentanter och man utsåg dem i val. Poängen med valen var dock inte att selektera kandidater som lyssnade på folket eller som var lika folket. Istället bestod nämndemännens centrala uppdrag i att vara förtroendeingivande och i att agera som folkets målsmän. Vi diskuterade i uppsatsens teoridel hur representation inte nödvändigtvis innebär demokrati. Nämndemännen under perioden 1832–1948 utgör en tydlig illustration av detta faktum. Idealerna som präglade deras representation tycks knappast ha varit demokratiska.

När Fahlcrantz och Diesen implicerar att nämndemännens representation av folket under denna period enbart utgjorde ett ”sken” är det förmodligen på grund av att de inte accepterar nämndemännens symboliska och oanknutna intresserepresentation som ’genuin’ representation av folket. Detta är självklart inget orimligt normativt förhållningssätt. Det bör dock påpekas att utredningarna som motiverade att nämndemännen skulle agera enligt ovanstående beskrivning knappast dolde att detta var deras avsikt. Anledningen till att Fahlcrantz påstod att nämndemännen endast gav ett ”sken av folklighet” parallellt med att offentliga utredningar beskrev nämndemännen som representanter beror alltså med all sannolikhet på att de helt enkelt hade olika syn på vad en representant var.

Insikten om att nämndemännen fram till åtminstone 1948 framförallt skulle ägna sig åt symbolisk och oanknuten intresserepresentation ger oss i min mening ett nytt perspektiv även på ett antal andra företeelser i nämndemännens historia som vid första anblick kan te sig märkliga. Ett sådant faktum är varför nämndemannainstitutet förändrats så långsamt jämfört med samhället i övrigt. Flera av de äldre utredningarna påpekade att det fanns ett egenvärde i att bevara det svenska folkets traditioner för rättskipning. NLB 1884 inledde t.ex. sitt betänkande med att påpeka att många av de brister som visade sig i den svenska rättskipningen berodde på landets säregna sedvanor av en sådan natur att en lagstiftare ”icke kan eller icke bör söka med ett penndrag omskapa dem” (Nya lagberedningen 1884a:3). Såsom Diesen påpekar kan tradition inte betraktas som ett rationellt argument för att behålla ett system som det är (1996:242). Symbolisk representation grundar sig, såsom Pitkin skriver, dock inte på rationell tro utan på affektiv hänförelse och emotion (1967:100f). Och för att väcka affektiv hänförelse är tradition ofta vida överlägset rationell effektivitet. Är symbolisk representation det man eftersträvar finns därför förmodligen ett stort egenvärde i att hålla sig till traditioner.

Vilket Olof Petersson påpekar finns i den moderna statliga förvaltningen alltid en potentiell konflikt mellan demokratiska ideal och idealet om rättssäkerhet (Petersson 2018:14ff). Särskilt i domstolarna är det lätt att föreställa sig att folkrepresentanter präglade av demokratiska ideal ofta skulle kunna hamna i konflikt med juridiskt skolade domare. Kanske ser vi hos de äldre utredningarnas

syn på representation även en lösning på denna problematik. Genom att undvika att låta folkrepresentanterna präglas av demokratiska ideal skapade man också samspelet mellan nämndemännen och domarna. Möjligtvis bidrog nämndemännens svaga möjligheter till reell påverkan även till deras symboliska representations kvalitet. Såsom Pitkin framhåller tycks det ofta vara lättare för symboliska representanter att upprätthålla sin status när de *inte* agerar aktivt i politiska processer (1967:102f).

Som vi såg i undersökningen började dock idealen som uppsattes för nämndemännen förändras relativt kraftigt från och med 1970-talet. Förvisso menade man fortfarande att nämnden skulle bestå av förtroendeingivande personer. Utgångspunkten för reformer av organisationen var dock inte längre frågan om hur man skulle säkerställa att de mest förtroendeingivande personerna tillträdde till nämndemannaposterna. Istället har reformsträvandena sedan 1980-talet framförallt grundat sig på ambitionen att nämndemännen ska bli mer lika befolkningen i stort. Man närmar sig här hur det är populärt att prata om jurysystem idag. Framförallt nämndemannakommitténs utsaga om att nämndemännen ska motsvara ett befolkningsgenomsnitt tycks likna Harrisons förståelse för den amerikanska jurys representationsuppdrag (Note, 1980:1177ff).

Nämndemännen kritiseras idag frekvent för att döma utifrån sina politiska åsikter och för att sänka förtroendet för domstolarna. Precis det bland annat Processkommissionen ville undvika verkar därmed ha inträffat. Detta är inte en uppsats som syftar till att belägga empiriska samband. Det tycks dock inte helt orimligt att tänka sig att ovanstående kritik av nämndemannasystemet till viss del hör samman med att man övergett de ambitioner som vägledde bland annat Processkommissionen och som syftade till att undvika det nuvarande tillståndet. Att nämndemännen numera uppbär lågt förtroende hör kanske en viss del samman med att säkerställandet av nämndemännen tillhör samhällets mest aktade individer inte längre är den övergripande målsättningen för de som syftar till att reformera nämndemannasystemet. En överblick över den anglo-amerikanska jurys sentida historia visar också på att det inte är oproblematiskt att sträva efter större deskriptiv representation. James Gobert framhåller att juryn i både Storbritannien och USA har tillämpats i allt färre rättsfall parallellt med att juryn blivit mer representativ gentemot befolkningen. Gobert tror att sambandet har att göra med att en jury som representerar hela samhället och inte bara medelålders män ur medelklassen (såsom varit fallet tidigare) blir mer oförutsägbar och därmed mer svårhanterlig för rättsväsendet (Gobert 1997:114f, 118). Kanske är även de svenska nämndemännen mer oförutsägbara nu när de hämtas från bredare segment av samhället.

Ett konstaterande av att Sverige inte har några långa traditioner av representanter i rättssalen präglade av demokratiska ideal bör dock inte avskräcka från alla försök att införa sådana. Det är fortfarande viktigt att föra en diskussion om vilka som borde ha auktoriteten att utdöma statens bestraffningar. Kanske är rättvisa för viktigt för att anförtros enbart jurister.

6 Referenser

6.1 Källmaterial

- Lagberedningen, 1844. *Lagberedningens underdåniga utlåtanden angående 1. Domstolarnes organisation, 2. De straff, som i ny allmän kriminallag böra bestämmas, och 3. Förlikningskommiteer.* Stockholm: Norstedt & Söner
- Lagberedningen, 1849. *Förslag till rättegångsbalk.* Stockholm: Norstedt & Söner
- Lagkommittén, 1832. *Förslag till allmän criminallag.* Stockholm: Johan Hörberg
- Nya Lagberedningen, 1884a. *Nya Lagberedningens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. Första delen. Om domstolsförfattningen.* Stockholm: Norstedt & Söner
- Nya Lagberedningen 1884b. *Nya Lagberedningens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. Tredje delen. Om rättegångsordningen i brottmål m.m.* Stockholm: Norstedt & Söner
- Prop. 1931:80. *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående huvudgrunderna för en rättegångsreform*
- Prop. 1942:5. *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till rättegångsbalk*
- Prop. 1969:44. *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.*
- Prop. 1982/83:126. *Om underrätternas sammansättning m.m.*
- SOU 1926:31. *Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. Första delen. Domstolsförfattningen.*
- SOU 1938:44. *Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk. II. Motiv m.m.*
- SOU 2002:61. *Framtidens nämndemän*
- SOU 2013:49. *Nämndemannauppdraget – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan*

6.2 Litteratur

- Abramsson, Jeffrey, 2015. "Four Models of Jury Democracy" *Chicago-Kent Law Review* 90:3, s.861-898
- Amar, Vikram, "Jury Service as Political Participation Akin to Voting" *Cornell Law Review*, 80:2, s.203-259

- Anwar, Shamena, Patrick Bayer & Randi Hjalmarsson, 2019. "Politics in the Courtroom: Political Ideology and Jury Decision Making", *Journal of the European Economic Association*, 17:3, 834-875
- Beckman, Ludvig, 2005. *Grundbok i idéanalys. Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santerus
- Bergström, Göran & Per-Anders Svärd, 2018. "Idé- och ideologianalys" i Bergström & Boréus (red), *Textens mening och makt*, 4:e uppl. Lund: Studentlitteratur, s.133-178
- Boëthius, Bertil, 1926. "Hjalmar Branting" i *Svenskt biografiskt lexikon*, tillgänglig: <https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=16868&forceOrdinarySite=true>
- Brito Vieira, Monica & David Runciman, 2008. *Representation*. Cambridge: Polity Press
- Cascino, Julie, 2018. "Following Oregon's Trail: Implementing Automatic Voter Registration to Provide for Improved Jury Representation in the United States" *William & Mary Law Review*, 59:6, s.2575-2616
- Dagens Nyheter, 2009. "Akta nämndemännen". *Dagens Nyheter*. 21/7 2009, tillgänglig: <https://www.dn.se/arkiv/ledare/akta-namndemannen/>
- Devlin, Patrick, 1956. *Trial By Jury*. London:Stevens & Sons
- Diesen, Christian, 1996. *Lekmän som domare*. Stockholm: Norstedts juridik
- Dovi, Suzanne, 2015. "Hanna Pitkin, *The Concept of Representation*" i Levy, Jacob (red), *The Oxford Handbook of Classics in Contemporary Political Theory*. Online.Tillgänglig: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780198717133.01.0001/oxfordhb-9780198717133-e-24>
- Dzur, Albert, 2012. *Punishment, Participatory Democracy and the Jury*. Oxford: Oxford University Press
- Elster, Jon, 2013. *Securities Against Misrule. Juries, Assemblies, Elections*. Cambridge: Cambridge University Press
- Fahlerantz, Gustaf Edvard, 1885, *Om rättegångsväsendet i England: Med svenska paralleller*. Stockholm: Looström & Komp:s förlag
- Fahlerantz, Gustaf Edvard, 1903, *Rättfärdighet i Rättskipning. En historisk och jämförande framställning af några hufvudpunkter i vårt rättegångsväsende*. Stockholm: Författarens förlag
- Gelin, Martin, 2020. "Kamala Harris ger en glimt av en politisk framtid bortom högerpopulism", *Dagens Nyheter*, 4/10 2020, tillgänglig: <https://www.dn.se/varlden/martin-gelin-kamala-harris-ger-en-glimt-av-en-politisk-framtid-bortom-hogerpopulism/>
- Gobert, James, 1997. *Justice, Democracy and the Jury*. Aldershot: Ashgate
- Hans, Valerie & Rebecca Helm, 2019. "Procedural Roles: Professional Judges, Lay Judges, and Lay Jurors" i Brown; Turner & Weisser (red): *The Oxford Handbook of the Criminal Process*, online. Tillgänglig: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780190659837.01.0001/oxfordhb-9780190659837-e-12>

- Goldbach, Toby & Valerie Hans, 2014. "Juries, lay judges and trials" i Bruinsma & Weisburd (red), *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, New York: Springer, 2716-2727
- Inger, Göran, 2011. *Svensk rättshistoria*. 5:e uppl. Malmö: Liber
- Lundbäck, Catarina, 2018. "Det är dags att avskaffa systemet från 1200-talet". *Expressen*. 5/3 2018, tillgänglig: <https://www.expressen.se/kronikorer/catarina-lundback/det-ar-dags-att-avskaffa-systemet-fran-1200-talet/>
- Malsch, Marijke, 2009. *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*. Farnham: Ashgate
- Manin, Bernard, 1997. *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press
- Modéer, Kjell Åke, 2010, *Historiska rättskällor i konflikt. En introduktion i rättshistoria*. 3:e uppl. Stockholm: Santerus
- Note, 1980, "Peremptory Challenges and the Meaning of Jury Representation", *The Yale Law Journal*. 89:6, s.1177-1198
- Petersson, Olof, 2018. *Statsbyggnad*. 8:e uppl. Lund: Studentlitteratur
- Pettit, Philip, 2010. "Varieties of public representation" i Shapiro; Stokes; Wood & Kirshner (red.) *Political representation*, Cambridge: Cambridge University Press, s. 61-89
- Pitkin, Hanna, 1967. *The Concept of Representation*. Berkeley: University of California Press
- Riksarkivet.se, "Allmän och lika rösträtt", tillgänglig: <https://riksarkivet.se/Sve/Sidor/Att%20anv%C3%A4nda%20arkiven/Allmaen-roestraett.ept> (hämtad 1/1 2021)
- Schultz, Mårten, 2015. "Hög tid att avskaffa nämndemannasystemet" *Svenska Dagbladet*, 30/3 2015, tillgänglig: <https://www.svd.se/hog-tid-att-avskaffa-namndemannasystemet>
- Skinner, Quentin, 2005. "Hobbes on representation", *European Journal of Philosophy*, 13:2, s.155-184
- Teodorescu Måwe, Alice, 2019. "Hög tid att avskaffa nämndemännen". *Göteborgs-posten*, 13/3 2019, tillgänglig: <https://www.gp.se/ledare/h%C3%B6g-tid-att-avskaffa-n%C3%A4mndem%C3%A4nnen-1.13968952>
- Vallinder, Torbjörn, 2000. *Nio edsvurna män. Jury och tryckfrihet i Sverige 1815-2000*. Stockholm: Carlsson
- Weber, Max, 2004. "The 'objectivity' of knowledge in social science and social policy", i Whimster, Sam (red) *The Essential Weber. A reader*. New York: Routledge, s.359-405

6.3 Förkortningar

- LK = Lagkommittén
 LB = Lagberedningen
 NLB = Nya Lagberedningen
 PK = Processkommissionen